

KARPUZ

Citrillus Lanatus

Ekonomik Önemi, Anavatanı ve Yayılma Alanları

- Karpuz ülkemizde serinletici olarak bilinen bir yaz sebzesidir. Bazı ülkelerde karpuzun suyundan fermantayon ürünü içecek ve şurup yapılmaktadır. Ülkemizde olduğu gibi diğer bir çok ülkede de kabuklarından ve küçük meyvelerinden turşu ve reçel yapılır.
- Karpuz meyvesinde oldukça yüksek oranda şeker bulunur. Bu şekerin büyük bir bölümü glikozdan oluşur. Karpuzun değerlendirilen kısmında %7-10 arasında değişen oranda suda çözünebilir kuru madde bulunur. Karpuzda A,B, ve C vitaminleri yanında bir çok mineral madde de vardır.

- Ülkemiz 135-150 bin hektar alan üzerinde yaklaşık 4 milyon ton karpuz üretimi ile Çin'den sonra dünyanın ikinci büyük karpuz üreticisidir.
- Ülkemizde sebze üretim miktarları dikkate alındığında karpuz, domatesten sonra en fazla üretilen sebzeler arasında yer alır. Karpuz üretimi genellikle geniş alanlarda turfanda veya tarla sebzeciliği şeklinde yapılır.

- Karpuzun anavatanı Orta Afrika olarak bilinir. Bazı yazarlar karpuzun anavatanının Anadolu, İran, Orta Asya ve Amerika olabileceğini açıklar. Ancak bu bölgelerde, Orta Afrika'da olduğu gibi yabancı karpuz formlarına rastlanmamıştır. David Livingstone'un 1854 yılında Afrika'da yapmış olduğu bir araştırmada geniş bir alanda tam anlamı ile değişik bir çok yabancı karpuzla rastlaması karpuzun gen merkezinin orta Afrika olduğunu kesin bir şekilde kanıtlamıştır. Karpuz Orta Afrika'dan dünyaya yayılmıştır. Anadolu'nun Afrika'ya yakın olması nedeniyle yabancı tiplerin buraya taşınma şeklinde getirilmiş olabileceği düşüncesi de yaygındır.
- Karpuz Cucurbitaceae familyası bitkileri içinde *Citrullus* cinsine bağlı bir sebzedir. Dört adet alt türü olmasına rağmen ekonomik açıdan en çok *Citrullus calocynthis* ve *Citrullus lunatus* (syn *Citrullus vulgaris*) 'dan söz edilir.

- Bayraktar (1981) karpuzları
- Şekil
- Kabuk
- Et rengine göre aşağıdaki şekilde gruplandırmıştır.

- Şekillerine göre :
- Yuvarlak karpuzlar (Yeni dünya karpuzları)
- Yuvarlak-beyzi karpuzlar (İri Diyarbakır karpuzları)
- Uzun karpuzlar (Amerikan karpuzları)

- Kabuk renklerine göre :

- Kabuk renkleri muhtelif renk tonunda düz olanlar (Tekirdağ, Karabuz, Gülle Karpuzları)

- Kabuk rengi alaca olanlar (Pembe, Ferik, Sürme karpuzları)

Et renklerine göre :

- Pembe etli karpuzlar

- Muhtelif tonda kırmızı etli olan karpuzlar

- Sarı etli karpuzlar

Bitki Özellikleri

- **Kök**

Karpuz kökleri uygun toprak şartlarında özellikle sulama yapılmayan yerlerde oldukça derine iner. Susuz şartlarda kazık kökler 150 cm veya taban suyuna ulaşınca kadar daha derinlere inebilir. İkinci derecedeki kazık kökler ise 100-150 cm kadar derinliğe ve yanlara doğru gelişir. Besin maddelerince zengin ve sulama yapılan kumlu-tınlı topraklarda bol miktarda yan ve saçak kökler oluşur. Bu kökler 40-50 cm derinlikte, hatta yüzeye yakın olarak gelişirler. Karpuz köklerinin % 40-60 'lık kısmı 20-30 cm derinlikte yayılıp gelişirler.

- **Gövde**

- Karpuz gövdesi dik olarak büyümeye uygun olmadığından toprak yüzeyinde sürünücü olarak büyür. Ana gövde kendi haline bırakılırsa 100 cm boy alınca dip kısmındaki yaprak koltuklarından yan sürgünler meydana gelir. Yan sürgünler daha hızlı büyür ve ana sürgünün boyunu geçer. Ana gövde üzerindeki yan sürgün sayısı 4-6 arasında değişir. Gövde ve dalların üzeri hafif tüylü, bazen çok ender olarak dikenlere rastlanır. Gövde rengi yeşil, açık yeşil, sarı yeşil, gri yeşil ve boyuna çizgilidir.

- **Yaprak**

Karpuz yaprakları kısa, orta, uzun bir sapla gövdeye veya yan dallara bağlanmıştır. Yapraklar dilimli, parçalı, oymalı, loplu ve üzerleri adeta süslenmiş vaziyette hafif damarlı bir görünümündedir. Genelde beş parçalı üst kısmı düz ve parlaktır. Yaprakların üst kısmı açık yeşil, yeşil, koyu yeşil, gri yeşil ve parlak mavimsiyah yeşil rengindedir. Alt yüzeyinde renk gümüşü yeşil veya gri yeşile döner.

• Çiçek

Karpuzlarda çiçekler biyolojik bakımdan hıyarlarda olduğu gibi genellikle **monoecious (tek evcikli)** yapıdadır. Hıyar ve kavunlarda görülen andromonocious ve gynomonocie çiçek yapılarına karpuzlarda da rastlanabilir. **Erkek çiçekler ince bir çiçek sapından sonra 5 adet yuvarlak kısa yeşil renkli çanak yaprak, 5 adet açık sarı renkli taç yaprak ve 5 adet erkek organdan oluşur.** Dişi çiçekler erkek çiçeklere nazaran daha büyüktür. Çiçek sapının uç kısmında yuvarlak beyzi ve uzun beyzi görünümünde açık yeşil renkli meyve taslağı bulunur. Meyve taslağının üstü fırça gibi ince tüylerle kaplıdır. Meyve taslağının boynunun uç kısmında oval-yuvarlak beş adet taç yaprak ve iç kısmında tepecik yer alır. Karpuzlarda erkek çiçek sayısı dişi çiçeklere oranla daha fazladır.

- Tozlanma arılar vasıtasıyla gerçekleştiği için yüksek oranlarda daha fazla iek meydana gelir. Çiçekler ana gövde üzerinde 6. Ve 8. Bođumdan sonra oluşur. Karpuz iekleri güneşin doğuşundan 1-2 saat sonra açılır. Dişi iekler erkek çiçeklerden bir gün sonra döllenme olgunluğuna ulaşırlar. En iyi tozlanma ve döllenme oğleden önce olur. Tozlanma olsun veya olmasın çiçekler oğleden sonra bir daha aılmamak üzere kapanırlar. Polen tozlarının etrafa yayılması anthesisten bir saat kadar önce başlar ve birkaç saat sürer. Düřük ısı ve yüksek nem döllenmeyi kolaylaştırır. Yüksek sıcaklıklarda sitigma kuruduğundan döllenme olmaz. Ayrıca karpuzlarda döllenmeyi sağlayan arıların çevrede bulunmaması durumunda arı kovanı ile bu eksikliğin giderilmedi gerekir.

- **Meyve**

Karpuz meyveleri yuvarlak, oval, beyzi ve uzun beyzi şekillerde olabilir. Ayrıca karpuzlar büyüklüklerine ve renklerine göre de sınıflandırılırlar. Kalabalık aileler çok iri karpuzları tercih ederler. Ancak son yıllarda ekonomik nedenlerden dolayı küçük ve orta irilikteki karpuzlar daha çok tercih edilmektedirler. Karpuzlarda meyve iriliği çok büyük varyasyonlar gösterir. Kültür çeşitleri arasında **1 kg'lık meyve** meydana getirenler yanında Ferik karpuzlarında meyvelerin **60 kg'a** kadar irileştiği görülür.